

ISBN: 978-9952-8573-8-2

DOI: <https://doi.org/10.30546/19023.978-9952-8573-9-9.2025.9012>.

**13TH INTERNATIONAL
NEW YORK ACADEMIC RESEARCH
CONGRESS ON SOCIAL, HUMANITIES,
ADMINISTRATIVE, AND EDUCATIONAL
SCIENCES PROCEEDINGS BOOK
VOLUME - I**

United States of America, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Türkiye, Spain, Hungary, Malaysia, Nigeria, Philippines, Kazakhstan, India, Vietnam, Azerbaijan, Pakistan, Rwanda, Polonya, North Macedonia, South Africa, Algeria, Iran, Malaysia, Uzbekistan, Laos, Sri Lanka, Northern Cyprus, Czechia.

EDITORS

**PROF. DR. MUHLISE COSKUN ÖGEYİK
PROF. HÉCTOR RAMIRO ORDÓÑEZ ZUÑIGA**

**BZT TURAN
PUBLISHING HOUSE**

United States of America, Kyrgyzstan, Uzbekistan,
Türkiye, Spain, Hungary, Malaysia, Nigeria, Philippines,
Kazakhstan, India, Vietnam, Azerbaijan, Pakistan,
Rwanda, Polonya, North Macedonia, South Africa, Algeria,
Iran, Malaysia, Uzbekistan, Laos, Sri Lanka, Northern
Cyprus, Czechia.

**13TH INTERNATIONAL
NEW YORK ACADEMIC RESEARCH CONGRESS
ON SOCIAL, HUMANITIES, ADMINISTRATIVE,
AND EDUCATIONAL SCIENCES
PROCEEDINGS BOOK
VOLUME - I**

**JULY 10-12, 2025 | NEW YORK, USA
(ONLINE & FACE TO FACE PARTICIPATION)**

ISBN: 978-9952-8573-8-2

DOI: <https://doi.org/10.30546/19023.978-9952-8573-9-9.2025.9012>.

**EDITORS
PROF. DR. MUHLISE COSKUN ÖGEYİK
PROF. HÉCTOR RAMIRO ORDÓÑEZ
ZÚÑIG**

**BZT TURAN YAYINEVİ®
BZT TURAN PUBLISHING HOUSE ©
BAKU, AZERBAIJAN | DELAWARE, UNITED STATES
PUBLISHED IN BAKU, AZERBAIJAN
TR: +994 50 300 2920**

**BZT TURAN
PUBLISHING HOUSE**

Instituto Politécnico Nacional

13. INTERNATIONAL NEW YORK ACADEMIC RESEARCH CONGRESS ON SOCIAL, HUMANITIES, ADMINISTRATIVE AND EDUCATIONAL SCIENCES CONGRESS SCHEDULE | JULY 10-12, 2025

MEETING ID: 843 0673 4359
PASSWORD: 843414

ALBANY, NEW YORK
ZOOM, ONLINE

www.internationalnewyorkcongress.com

internationalnewyorkcongress@gmail.com

PARTICIPANT COUNTRIES:

United States of America, Kyrgyzstan, Uzbekistan,
Türkiye, Spain, Hungary, Malaysia, Nigeria, Philippines,
Kazakhstan, India, Vietnam, Azerbaijan, Pakistan,
Rwanda, Polonya, North Macedonia, South Africa,
Algeria, Iran, Malaysia, Uzbekistan, Laos, Sri Lanka,
Northern Cyprus, Czechia.

DAY (2) SESSION (2) - HALL (2) | GÜN (2) - OTURUM (2) - SALON (2)

MEETING ID: 843 0673 4359

PASSWORD: 843414

	11.07.2025	Time: 13³⁰-16⁰⁰ (Turkey Local time GMT+3) Time: 05³⁰-08⁰⁰ (USA / NYC Local time GMT+3)	MODERATOR/HEAD OF SESSION: İBRAHİM ARAS COORDINATOR: NİGAR EMECEN
13 ³⁰ -13 ⁴⁵	Büşra SAVAŞ Ahmet AYDIN	<i>Bilecik Seyh Edebali University, Türkiye</i>	GENETIC INTERVENTION IN İSLAMIC LAW: LIMITS AND RESPONSIBILITIES
13 ⁴⁵ -14 ⁰⁰	Sevda Pınar COŞKUN Bayram DEMİR	<i>Bilecik Seyh Edebali University, Türkiye</i>	SOCIAL RIGHTS GIVEN TO WOMEN IN İSLAMIC LAW
14 ⁰⁰ -14 ¹⁵	Bayram AKSU	<i>Karamanoglu Mehmetbey University, Türkiye</i>	GENERAL CHARACTERISTICS OF KARAMANI'S BEYZAVI FOOTNOTE
14 ¹⁵ -14 ³⁰	Ümmühan BAYRAKÇI Ahmet AYDIN	<i>Bilecik Seyh Edebali University, Türkiye</i>	THE ROLE OF FAMILY AND FATHER IN İSLAMIC LAW WITHIN THE CONTEXT OF RESPONSIBILITY
14 ³⁰ -14 ⁴⁵	Kamil ÇOŞTU Enes BAYRAK	<i>Bartın University, Türkiye</i>	RELIGIOUS EDUCATION OF CHILDREN IN EDUCATIONAL CENTERS THE CASE OF VIENNA
14 ⁴⁵ -15 ⁰⁰	Kamil ÇOŞTU Saffet YILMAZ	<i>Bartın University, Türkiye</i>	COMPASSION EDUCATION WITH INFORMATION TECHNOLOGIES
15 ⁰⁰ -15 ¹⁵	Mehmet Emin ESER	<i>Provincial Directorate of National Education, Türkiye</i>	THE AUTHORITY AND ROLE OF WOMEN IN MAMLUK SOCIETY: A POLITICAL AND SOCIAL ANALYSIS
15 ¹⁵ -15 ³⁰	Feyza Nur ÖZÇELİK	<i>Selcuk University, Türkiye</i>	MIRACLE AND CAUSATION IN GAZALI'S THOUGHT
15 ³⁰ -15 ⁴⁵	İbrahim ARAS	<i>Independent Researcher, Türkiye</i>	ARABIC LANGUAGE TEACHERS: A LITERATURE REVIEW
15 ⁴⁵ -16 ⁰⁰	İbrahim ARAS	<i>Independent Researcher, Türkiye</i>	PECIFIC FIELD COMPETENCIES OF TEACHERS: A LITERATURE REVIEW

İSLAM HUKUKUNA GÖRE GENETİK MÜDAHALE: SINIRLAR VE SORUMLULUKLAR

Büşra SAVAŞ⁵⁵

Doç. Dr. Ahmet AYDIN⁵⁶

ORCID Code: 0000-0002-0943-8813

GENETIC INTERVENTION IN İSLAMIC LAW: LIMITS AND RESPONSIBILITIES

ABSTRACT

Biotechnology, medicine, and genetic engineering have advanced significantly in the rapidly evolving world of the 21st century. These scientific developments have enabled unprecedented interventions such as the alteration of human DNA, the selection of genetic traits in embryos, cloning, stem cell therapies, and CRISPR technology. While these advancements are significant from a medical and scientific perspective, they also raise important ethical and religious questions. Since these practices involve intervention in the human body and creation, they are addressed with particular sensitivity under Islamic law, requiring a clear delineation of their boundaries in Muslim societies. Islam regards the human being as a sacred entity and protects human life. Therefore, medical interventions in human genetics necessitate the reevaluation of fundamental Islamic legal concepts such as the sanctity of life, public interest (maslaha), and necessity (darura). Additionally, risks such as the misuse of genetic technologies, the violation of human dignity, and interventions that contradict the natural order of creation must not be overlooked.

This article examines the legitimacy of genetic interventions on the human body from the perspective of Islamic law. It explores the boundaries and responsibilities of such practices in light of the primary sources of Islam—the Qur'an and Sunnah. The article begins with a definition of genetic intervention, explains somatic and germline modifications, and highlights their differences. It then evaluates the legal status of genetic interventions on the human body through Islamic jurisprudential principles. Key Islamic legal principles such as the rule of necessity (darura), the concept of public benefit (maslaha), the preservation of natural disposition (fitrah), and the prohibition of altering creation are emphasized to outline ethical and legal limitations. The study concludes that genetic interventions are not entirely prohibited; under certain conditions—particularly in cases of treatment—and as long as they remain within divine boundaries and maintain the balance between harm and benefit, they may be considered permissible. Ultimately, the aim is to provide an Islamic legal evaluation that offers solutions by

⁵⁵ Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Yüksek Lisans Öğrencisi, Bilecik, Türkiye.

⁵⁶ Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Bilecik, Türkiye.

taking into account both individual and societal rights and responsibilities, especially regarding the current and controversial topic of genetic interventions in societies where Islam is widespread.

Keywords: Islamic law, genetic intervention, public benefit, necessity, stem cell, natural disposition

ÖZET

21. yüzyılın değişen ve gelişen dünyasında tıbbın gelişmesiyle birlikte biyoteknoloji, tıp ve genetik mühendislik hızla ilerlemektedir. Bilimsel alandaki bu hızlı değişimler insan DNA'sının değiştirilmesi, embriyonun genetik özelliklerinin seçilmesi, klonlama, kök hücre, CRISPR gibi daha önce akla hayale gelmeyen müdahaleler mümkün hale gelmiştir. Ortaya çıkan bu gelişimler tıp ve bilim açısından önemli olmakla birlikte, etik ve dini açıdan da önemli soruları beraberinde gündeme getirmektedir. Yapılan çalışmalar insan bedenine ve yaratılışına müdahaleyi gerektirdiğinden İslam hukuku açısından özel bir hassasiyet ile ele alınmakta ve Müslüman toplumlarda bu tür müdahalelerin sınırlarını belirlemeyi gerekli kılmaktadır. İslam dini, insanı kutsal bir varlık olarak kabul eder ve canını koruma altına alır. Bu durumda insan genetiğine yapılan tıbbi müdahalelerde İslam hukukunda yer alan canın dokunulmazlığı, maslahat, zaruret gibi temel kavramların yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Aynı zamanda genetik teknolojilerin yanlış kullanılması, insan onurunun zedelenmesi, yaratılış fitratına aykırı işlemler gibi risklerin de göz ardı edilmemesi gerekir.

Bu makalede, insan bedeni üzerinde yapılan genetik müdahalelerin İslam hukuku açısından meşruiyeti, İslam dininin temel kaynakları olan Kur'an ve sünnet ışığında genetik müdahalelerin sınırları ve sorumlulukları, İslam dini açısından izin verilen ve yasaklanan uygulamalar ele alınmıştır. Öncelikle genetik müdahale kavramının tanımı yapılmış, somatik ve germline müdahaleler açıklanmış ve arasındaki farklar belirtilmiştir. Ardından İslam dininin temel kaynakları olan Kur'an ve sünnet ışığında insan bedeni üzerinde yapılan genetik müdahalelerin hükmü, fıkhi ilkeler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Fıkıhta yer alan zaruret ilkesi, maslahat anlayışı, fitratın korunması ve yaratılışın bozulması yasağı gibi temel prensipler çerçevesinde etik ve hukuki sınırlara vurgu yapılmıştır. Genetik müdahalelerin tamamen yasaklanmadığı, mefsetet-maslahat dengesi gözetilerek ve ilahi sınırlar içinde kaldığı sürece tedavi gibi belli şartlarda caiz olabileceği sonucuna varılmıştır. Netice itibarıyla, tıp dünyasında hızla değişen ve gelişen uygulamalarda, özellikle İslam dininin yaygın olduğu toplumlarda problemlere yol açan güncel bir konu olan genetik müdahalelere, İslam dininin koymuş olduğu hem bireyin hem de toplumun hak ve sorumluluklarını dikkate alıp, çözüm üreten bir değerlendirme sunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam hukuku, genetik müdahale, maslahat, zaruret, kök hücre, fitrat

Giriş

Yüce Allah evreni kusursuz bir biçimde yaratmış ve insanı yaratılmışların çoğundan üstün kılarak⁵⁷, çeşitli nimetlerle donatarak yeryüzüne halife tayin etmiştir. Koymuş olduğu düzen ve denge konusunda insanı uyarmıştır. Ancak zaman zaman insan bu sınırları aşmakta ve dengeyi bozmaktadır. Özellikle son yıllarda dünyanın gelişmesiyle birlikte, biyoteknoloji ve genetik mühendislik gibi modern tıp alanında insan yaşamını köklü bir biçimde etkileyecek çalışmalar ortaya çıkmaktadır. Yaşanan bu baş döndürücü gelişmeler, kalıtsal hastalıkların önlenmesi, genetik bozuklukların tedavi edilmesi gibi büyük umutlar sunup insan hayatına yönelik müdahale olanaklarını artırmakla birlikte, bu durum bilim dünyasıyla beraber etik, felsefe ve dini alanlarda da derin tartışmaları beraberinde getirmektedir. Özellikle İslam dininin hakim olduğu toplumlarda ortaya çıkan bu gelişmelerin helalliyi ve haramlığı tartışma konusu olmuş ve İslam hukukçuları bu sorunlara çözüm üretmeye yönelmiştir. Genetik müdahaleler karşısında İslam hukuku insan onuru, yaratılışa müdahale yasağı, maslahat ve zaruret gibi temel ilkeler çerçevesinde çözüm yolları sunmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de insanın yaratılışıyla ilgili pek çok ayet bulunmakta ve en güzel şekilde yaratıldığı⁵⁸ bildirilmekte, hangi fitratta yaratıldıysa o fitratta kalması gerektiği⁵⁹ vurgulanmaktadır. Bu sebeple insanın yaratılışına etki edecek olan genetik müdahale yalnızca bilimsel olarak değerlendirilmemelidir. Bu çalışma, genetik müdahalelerin fıkıh ilmi açısından nasıl değerlendirilmesi gerektiğini; hangi durumlarda meşru hangi durumlarda haram veya mekruh sayılacağını tartışmayı amaç edinmektedir. Özellikle tedavi maksatlı yapılan genetik müdahaleler ile yaratılışa müdahale özelliği taşıyan uygulamalar arasındaki farkları ortaya koymayı hedefleyecektir. Bu sebeple çalışma, İslam hukukunun genetik müdahaleler ve biyoetik problemlere nasıl yanıt verdiğini ortaya koyarak, günümüz fıkıh problemlerine katkıda bulunmayı amaç edinmektedir.

1. Genetik Müdahale Kavramı ve Uygulama Alanları

İçinde yaşadığımız çağda, modern tıp ve teknolojik olanakların hızla gelişme kaydettiği ilerlemeler, insan sağlığı ve yaşam kalitesini artırmaya yönelik birçok imkânı da beraberinde getirmektedir. Bu gelişmelerin başında gelen genetik müdahale, genellikle kalıtsal hastalıkların tedavi edilmesi, genlerle aktarılan hastalıklara yatkınlığın azaltılması veya belirli özelliklerinin değiştirilmesi amacıyla uygulanmaktadır. Bununla birlikte genetik müdahale, doğrudan insanın genetik yapısına yönelik gerçekleştirilen embriyo seçimi, cinsiyet belirleme ve insan geninin değiştirilmesi gibi etik, hukuki ve fıkhi açıdan da tartışmalara sebep olmaktadır. İslam dininin yaygın olduğu toplumlarda da bu durum günümüz fıkıh problemlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁵⁷ Bk. İsrâ Suresi, 17/70.

⁵⁸ Tin Suresi, 95/4.

⁵⁹ Rûm Suresi, 30/30.

Genetik, bir kalıtım bilimi olup, insanın boy, göz, saç rengi gibi fiziksel özellikleri ile hastalık yatkınlıklarının nesilden nesile nasıl aktarıldığını incelemektedir.⁶⁰ Genetik müdahale ise dar anlamda, gen tedavisini ifade etmekle birlikte, genetik mühendisliği, embriyo seçimi, klonlama, genetik tarama ve iyileştirme gibi uygulamaları kapsamaktadır. Genetik müdahale bir canlının genetik yapısının üzerinde bilinçli olarak yapılan değişikliklerdir. Bu müdahaleler genel olarak, gen yoluyla aktarılan hastalıkları önleme, tedavi etme veya estetik iyileştirme amacıyla yapılmaktadır ve etik ve dini sınırlar, hukuki düzenlemeler etrafında değerlendirilmektedir.⁶¹

Genetik müdahale yöntemleri yapıldıkları hücelere göre somatik (vücut) ve germline (soy hattı) genetik müdahale olarak ikiye ayrılmaktadır. Yapıldığı hücelere göre somatik genetik tedavide yalnızca somatik (bedensel) hücreleri hedef alınarak, genetik bozukluğa neden olan hastalıklı doku iyileştirilmektedir.⁶² Somatik genetik tedavi yalnızca birey üzerinde etkili olup, nesilden nesile aktarıma etki etmemektedir.⁶³ Örneğin lösemi olan bir kişiden CAR-T hücre tedavisi ile T hücreleri alınıp, laboratuvarında genetik olarak değiştirilir ve tekrar hastaya verilerek tümöre karşı güçlü bağışıklık yanıtı sağlanır. Bu durum yalnızca bireye özgü bir müdahaledir ve bireyden doğacak nesilleri etkilememektedir. Germline genetik müdahale ise, sperm, yumurta hücresi gibi üreme hücreleri üzerinde yapılan kalıcı genetik düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu müdahaleler yalnızca bireyi değil, bireyin doğacak çocuklarını ve soylarını da etkilemektedir. Örneğin, ebeveynlerden biri veya ikisinde bulunan beyin ve omurilik fonksiyonlarını etkileyen, bu hücrelerde harabiyete neden olan ölümcül bir hastalık olan Tay-Sachs hastalığı taşıyıcısı olduğunda CRISPR teknolojisiyle döllenmiş embriyodaki hatalı gen düzeltilerek hastalığın doğacak çocuğa geçişi önlenmektedir.⁶⁴ Böylelikle germine müdahale yöntemi genetik hastalıkların tedavisi, sağlıklı nesillerin yetişmesi ve nesilden nesile geçecek olan hastalıkları önlemeyi amaçlamaktadır.⁶⁵

2. Kur'an ve Sünnet'te Müdahale

Genetik müdahale kavramı güncel tıbbi bir mesele olup doğrudan doğruya Kur'an ve sünnette bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak fıkıh ilmi hakkında nas veya ichtihad bulunmayan güncel meseleleri kavaid, mesalih ve makâsıd alanlarından ele alıp incelemektedir.⁶⁶ Genetik müdahaleleri İslam hukuku açısından değerlendirirken, yalnızca teknik veya tıbbi bir mesele olarak değil, aynı zamanda insanın şerefli ve kutsal bir varlık olmasından dolayı ahlaki ve hukuki olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, genetik müdahalenin doğrudan insanın yaratılışın dokunan bir yönü olmasından ötürü makâsıd-ı şerîa perspektifiyle ele alınmalıdır. İslam dininde zarurat-ı hamsede yer alan canın, aklın ve neslin korunması gibi temel maksatlar dikkate alındığında, genetik müdahalelerin bu maksatlarla ne

⁶⁰ Tolun, Aslıhan, "Genetik ve Kalıtım Biliminin Temelleri", Bilim ve Gelecek, Mayıs 2022.

⁶¹ Hayırlıdağ, Musatafa, "Genetik Hastalıklar ve Testlere Etik İlkeler Açısından Bakış", Aksaray Üniversitesi Tıp Bilimleri Dergisi, 3(2), 2022, s.27-33.

⁶² Metin, Sevtap, Biyo-Tıp Etiği ve Hukuk, İstanbul 2019, s.198.

⁶³ Küçükali, Ayşegül, Gen Teknolojileri ve İnsan Hakları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2021, s.57.

⁶⁴ Metin, Sevtap, age, 199.

⁶⁵ Barış, Maide, Umut ve Kaygı Arasında Genetik Müdahale Biyoetik Bir Çözümleme, İstanbul 2022, s.88.

⁶⁶ Görgülü, Ülfet, İnsan Genomuna Müdahale, Ankara 2021, s.96.

kadar örtüştüğü incelenmelidir. Ayrıca, ortaya çıkabilecek zararların önceden engellenmesini öngören sedd-i zerâi ilkesi gereği, ileride ortaya çıkabilecek olumsuz etkiler de göz önünde bulundurularak, dikkatli bir yaklaşım benimsenmelidir. Bununla birlikte mahremiyet ve insan onurunun korunması çerçevesinde genetik müdahalelerin etkileri İslam ahlakı doğrultusunda ele alınmalıdır.

Kur'an-ı Kerim'de insanın yaratılışı ile ilgili ayetler incelendiğinde, en güzel surette yaratıldığı,⁶⁷ yeryüzüne halife kılındığı,⁶⁸ yer ve gökteki nimetlerin emrine tahsis edildiği⁶⁹ ifade edilerek diğer canlılardan ayrı bir konuma sahip olduğu bildirilmekte ve yaratılışı Allah'a izafe edilmektedir. Bu sebeple insan, canlı veya ölü olsun bedeni ve ruhuyla saygıya ve hürmete layık olup, dokunulmazlığa sahiptir. Bedeni ve ruhuyla dokunulmazlığa sahip olan insanın, herhangi bir parçası da aynı şekilde saygıya layık olup, dokunulmazdır. Ancak zaruret sebebiyle insan vücuduna tedavi maksatlı müdahalelere belirli koşullarla izin verilmiştir.⁷⁰

Kur'an-ı Kerim'de şeytanın insanı yoldan saptırmaları arasında yaratılışı değiştirme vaadi yer almaktadır. Nisa Suresi 119. ayetinde yer alan “...onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler...”⁷¹ ifadesinden hareketle müfessirler, insanın fitratını bozacak her türlü müdahaleyi tehlikeli bulmuşlardır. Buradaki değişiklik insan vücudunda kalıcı değişim olarak yorumlanmaktadır.⁷² Bununla birlikte, insan bedeninde yapılan her değişiklik fitrata aykırı değildir. Peygamberimiz (s.a.s)'den rivayet edilen “Beş şey fitrattandır. Bunlar: sünnet olmak, etek tıraşı olmak, tırnakları kesmek, bıyıkları kısaltmak ve koltuk altı kıllarını yolmaktır”⁷³ hadisi de insan bedeninde yapılan her müdahalenin fitrata aykırı olmadığı ve fitratı bozmadığını göstermektedir.

Ayet ve hadisle fitratı bozma kapsamında olan ve yasaklanan, insanın asli yapısını, Allah'ın kendisine yaratılıştan verdiği özellikleri zaruret olmaksızın değiştirmeye yönelik müdahalelerdir. Bu sebeple, vücudun herhangi bir yerinde keyfi olarak yapılan estetik müdahaleler fitratın değiştirilmesi kapsamında caiz görülmezken, zaruret halinde tedavi maksatlı estetik müdahaleler caiz görülmektedir.⁷⁴ Buradan hareketle insan vücudunda yapılan genetik müdahalelerde hastalığı tedavi amacıyla yapıldığında fitratı değiştirme veya bozma kapsamında değerlendirilmez. Aksine normal işlevini yerine getiremeyen organın, genetik müdahale ile işlevsel hale getirildiği söylenebilir.⁷⁵

3. Makâsıd-ı Şeria Bağlamında Genetik Müdahale

İslam hukukunun temel hedeflerinden makâsıd kelimesi, “bir şeyi hedeflemek, ona doğru yönelmek” anlamındaki kâsîd sözcüğünden türemiş olup, “amaç, niyet” anlamına gelen maksîd sözcüğünün çoğuludur. Anlam olarak din manasına gelen şeriat kelimesiyle birlikte “dinin gayeleri”, “dine dayalı

⁶⁷ Tin Suresi, 95/4.

⁶⁸ Bakara Suresi, 2/30.

⁶⁹ Câsiye Suresi, 45/12-13; İsrâ Suresi, 17/70.

⁷⁰ Görgülü, Ülfet, age, 115.

⁷¹ Nisa Suresi, 4/119.

⁷² Râzi, Fahreddin, Mefâtihu'l- Gayb, Daru'l Fikr, Beyrut 1981, 10/147.

⁷³ Buhari, Libâs, 51, 63; Müslim, Taharet, 49-51, 56.

⁷⁴ Detaylı bilgi için bk. Din İşleri Yüksek Kurulu, 28.11.2002 tarihli kararı. <https://kurul.diyabet.gov.tr/Karar-Mutalaa-Cevap/2945/estetik-ameliyatin-dini-hukmu> (erişim 03.07.2025).

⁷⁵ Görgülü, Ülfet, age, 121.

ameli hükümleri”⁷⁶ ifade etmekle birlikte, hukuki hükümlerin arka planındaki ana gayeleri ortaya koyar. Bu gayeler, insanın hayatını kolaylaştırmak, bireyin maslahatını ve toplumsal düzeni sağlamak gibi temel ilkelere dayanmaktadır. Klasik fıkıh literatüründe zaruriyyat (zaruri), hâciyyat (ihtiyari) ve tahsîniyyât (tamamlayıcı) olmak üzere üç düzeyde ele alınan makâsîd anlayışı, beş temel maslahat olan din, can, mal, akıl ve nesli korumayı amaç edinir.⁷⁷ Modern tıbbın gelişmesiyle ortaya çıkan genetik müdahaleler, insanın fitratına dair müdahaleyi gündeme getirerek İslam hukukçularını bu gelişmeleri makâsîd çerçevesine yeniden değerlendirmeye sevk etmiştir. Bu çerçeveye göre genetik müdahalelerin canın ve neslin korunması, maslahat ve mefsedet ilkeleriyle ilişkisi önem kazanmaktadır.

3.1. Genetik Müdahale ve Neslin Korunma Maksadı

İslam dininin korunmayı amaçladığı beş temel zorunluluktan biri olan nesli koruma, neslin sağlıklı bir şekilde devamını temin etmeye yöneliktir. Neslin korunması öncelikli olarak, çocuğun dinen meşru ve sahîh bir evlilik çerçevesinde dünyaya gelmesidir. Bununla ilgili olarak Kur’an-ı Kerim’in pek çok ayetinde aile birliğine ve sağlıklı neslin oluşumuna engel olan zina çirkin bir iş olarak zikredilmiş ve yasaklanmış,⁷⁸ Peygamberimiz’in de söz ve uygulamalarıyla nesebin sahîh bir nikah ile belirlenip, her türlü gayrimeşru ilişkiden uzak durulması gerektiği⁷⁹ bildirilerek neslin koruma altına alınması ve sağlıklı bir nesep oluşturulması amaçlanmıştır.

Günümüzde genetik hastalıkların erken teşhisi ve tedavisi amacıyla yapılan genetik müdahaleler, bu maksada doğrudan hizmet etmektedir. Örneğin; bebeğin beyin ve omuriliğini etkileyecek Tay-Sachs, bir tür kansızlık olan talasemi, kalıtsal bir gen hastalığı olan kistik fibrozis gibi kalıtsal hastalıkların önlenmesi amacıyla yapılan genetik taramalar ve müdahaleler, neslin korunmasına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda zaruret halinin bulunması durumunda zararı ortadan kaldırmak, yararı elde etmekten önce gelir kaidesi doğrultusunda genetik müdahalelerin, bireyin sağlığını korumaya dönük kısmı, makâsîd açısından olumlu bir çerçevede değerlendirilebilir. Bununla birlikte zaruret olmadıkça, genoma müdahale edilmesi⁸⁰

3.2. Genetik Müdahale ve Canın Korunma Maksadı

İslam dini insanın canına ve hayatının korunmasına önem verir. Bununla ilgili olarak, haksız yere bir cana kıymanın yasaklanması,⁸¹ bir insanı öldürmenin bütün insanlığı öldürmeyle eşdeğer tutulması,⁸²

⁷⁶ Boynukalın, Ertuğrul, "Makâsîdü’ş-Şerîa", TDV İslâm Ansiklopedisi, Ankara 2003, c.27, s.423.

⁷⁷ Gazzalî, el Mustasfa min İlmi’l-Usul, Kahire: Mektebetü’l-Cündî, ts., c.1, s.286.

⁷⁸ Bk. İsrâ Suresi, 17/32; Furkan Suresi, 25/68-69.

⁷⁹ Buhari, Büyü, 3; Müslim, Radâ, 36-37.

⁸⁰ el-Karadavi, Yusuf, el-Halâl ve’l-Harâm fi’l-İslâm, Beyrut: Daru’l-Marifa 2006, s.301.

⁸¹ Bk. En’am Suresi, 6/151. “De ki: Gelin, rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya iyilik edin. Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin; biz, sizin de onların da rızkını veririz. Kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Haklı bir sebep olmadıkça Allah’ın yasakladığı cana kıymayın. İşte bunları Allah size emretti; umulur ki düşünüp anlarsınız.”; İsrâ Suresi, 17/33.

⁸² Bk. Maide Suresi, 5/32; “İşte bundan dolayı İsrâiloğulları’na şöyle yazmıştık: “Bir cana kıymaya veya yeryüzünde fesat çıkarmaya karşılık olması dışında, kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur.” Şüphesiz peygamberlerimiz onlara apaçık deliller getirdiler. Ama bundan sonra da onların çoğu yeryüzünde taşkınlık göstermektedirler.

kişinin kendi canını tehlikeye atması⁸³ gibi düzenlemeler, İslam'ın insanın beden ve can sağlığını korumayı amaçladığını gösterir. Dolayısıyla insan genomuna yapılan müdahaleleri değerlendirirken canın korunmasında önemli bir kriter olarak değerlendirilmesi gerekir. Canın korunması ilkesi gereği kişinin sağlığına dikkat etmesi, hastaysa tedavi olması gerekmektedir. Peygamberimiz'in (sav) *“Tedavi olun, çünkü Allah her hastalık ile beraber onun şifasını da yaratmıştır”*⁸⁴, *“Her derdin bir devası vardır. Derdin devasında isabet edilebilirse Yüce Allah'ın izniyle düzelir.”*⁸⁵ ve *“Allah, hastalığı da şifayı da gönderdi ve her hastalık için bir şifa var etti. Tedavi olun, fakat haramla tedavi olmayın.”*⁸⁶ şeklindeki hadisleri de hastalıklara karşı tedavi olmak gerektiğini vurgulamaktadır. Ayet ve hadislerden anlaşılacağı üzere sağlığı korumak ve hastalığın tedavisini olmak canın korunması kapsamında ehemmiyet taşır. Genetik müdahalelerin özellikle somatik hücrelerde yapılan ve kalıtsal olmayan gen düzenlemeleri yoluyla, kalıtsal hastalıkların tedavisi mümkün olmaktadır. Örneğin, kistik fibrozis, beta talasemi gibi hastalıklarda yapılan genetik müdahale, bireyin yaşam kalitesini ve ömrünü ciddi bir şekilde değiştirebilir. Bununla birlikte, somatik hücre düzeyinde yapılan müdahaleler yalnızca kişiyi ilgilendirirken, germline hücre hattında yapılan müdahaleler hem bireyi hem de bireyden doğacak nesilleri etkilemektedir.⁸⁷ Bu sebeple bu tür müdahaleler zaruret kapsamına giren durumlarda, canın korunması ilkesine hizmet eder. Özellikle ölümcül hastalıkların tedavisinin etkili ve kesin olmasında tedaviyi terk etmek haram olarak kabul edilir.⁸⁸ Gazzali de canın korunması, yalnızca ölümden korunma olarak değil, aynı zamanda insanın yaşamını sağlıklı ve güvenli kılmayı kapsadığı görüşündedir.⁸⁹

Modern tıp dünyasındaki gelişmeler, klasik tedavi anlayışının sınırlarını zorlayan yeni sorunlara sebep olmaktadır. Genetik teknolojiler, insan bedeninde uygulanan genetik müdahaleler, yalnızca mevcut olan hastalıkların tedavisiyle sınırlı kalmayıp, bireyin doğrudan biyolojik yapısını ve kaderini etkileyen bambaşka bir boyuta ulaşmıştır. Günümüz İslam hukukçularına göre, genetik müdahaleler zaruret halinde cevaz verilirken, geliştirme maksatlı yapılan müdahalelerde iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Birinci görüşe göre, geliştirme maksatlı genetik uygulamalar doğrudan genlere müdahale ederek, insanın asli özelliklerini değiştirme ve Allah'ın yaratmış olduğu fitrata müdahale niteliğinde olup, caiz görülmemektedir.⁹⁰ Diğer görüşe göre ise, genetik müdahalelerde kullanılan gen teknolojilerinin bilgisi Allah tarafından insanlara verilmiştir. Dolayısıyla bu bilgilerin insan geliştirme maksadıyla kullanılması caizdir.⁹¹ Peygamberimiz'den (sav) rivayet edilen, *“Kuvvetli mümin, Allah katında zayıf müminden daha hayırlıdır”*⁹² hadisini delil olarak almaktadırlar. Söz konusu olan

⁸³ Bk. Bakara Suresi, 2/195; *“Allah yolunda harcama yapın; kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın...”*

⁸⁴ Ebü Dâvud, Diyât, 19.

⁸⁵ Müslim, Selâm, 69.

⁸⁶ Ebü Dâvud, Tıb, 11.

⁸⁷ Görgülü, Ülfet, age, s.143.

⁸⁸ Bk. Fetâvâ'l- Hindiyye, (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 5/440; Abdulfettah Mahmud İdris, Hüküm't-tedavi bi'l-muharramat fi fıkhi'l-İslâmi, Kahire: Dâru'l-Buhûs, 2002.

⁸⁹ el-Gazzâli, el- Mustasfa, c.1, s.288.

⁹⁰ Görgülü, Ülfet, *“Teknoloji Geliştiren İnsandan Teknolojinin Geliştirdiği İnsana-Genetik Müdahale ile İnsan Geliştirmeye Etik ve Fıkhi Bakış.”* Diyanet İlmî Dergi 58 (2022): 1095-1124.

⁹¹ Bk. Mohammed Ghaly, *“Islamic Ethical Perspectives on Human Genome Editing”*, Spring 35/3 (2019), 48.

⁹² Müslim, Kader 34. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 10.

rivayetten genetik geliştirmeye cevaz verilmesine imkan yoktur. Hadisin şerhinde de güçlü mümin zayıf mümin kıyaslaması yapılırken, güçlü müminin kas gücünden ziyade, iman ve manevi bakımdan güçlü olması, başına gelenlere sabretmenin vurgusu yapılmaktadır.⁹³

Sonuç olarak, İslam hukukunda zaruret halinde hastalıkları önleme ve tedavi edip iyileştirmeye yönelik yapılan genetik müdahalelerde, canın korunması maksadıyla tam bir uyum içindedir. Bu sebeple gerekli şartlar sağlandığında genetik müdahaleler caiz görülür. Bununla birlikte, estetik maksatlı veya geliştirme amacıyla yapılan müdahaleler İslam hukukunda çoğunluğa göre caiz görülmemektedir.

3.3. Maslahat ve Mefsedet Ekseninde Genetik Müdahale

Sözlük anlamı itibariyle, doğru, düzgün olma, iyilik, yararlılık gibi anlamlara gelen “salah” kelimesinden türeyen maslahat kavramı, “bir şeyin maksada uygun olma durumu, iyi, yararlı, fesadın zıttı, elverişli” gibi anlamlara gelmektedir. Fıkhi terminolojide ise, ruhi veya bedeni, ferdi veya içtimai, dünyevi ve uhrevi her türlü faydaların sağlanmasını ve zararların giderilmesini ifade eden bir kavramdır.⁹⁴ Maslahat kavramının zıttı mefsedet ise, sözlük anlamı olarak “dengeden sapmak, bozulmak” gibi anlamlara gelen fesad kelimesinden türemiş olup, bozulmaya sebep olan, zarar içeren anlamlarına gelmektedir.⁹⁵ Genetik müdahaleleri değerlendirirken, maslahat ve mefsedet dengesinde ele almak gerekir. İslam’da maslahat ilkesi canın, malın, aklın, neslin ve dinin korunması bağlamında değerlendirilir. Buna göre literatürde, mutlak bir maslahattan söz edilemeyeceği, maslahat ve mefседetin çoğu kez bir arada olduğu ve aradaki dengenin önemine de dikkat çekilir.⁹⁶ Bu değerlendirmeye göre bir meselede maslahat yönü mefседetten ağır basıyorsa o mesele maslahat, mefседet yönü ağır basıyorsa o husus mefседet olarak değerlendirilir. Her ikisinin de olması durumunda mefседetin def edilmesi, maslahatın tercih edilmesi esastır. Mecelle’de yer alan “Def’i mefâsid celbi menafiden evlâdır” ilkesi bu kaideyi yansıtmaktadır. Buna göre, kalıtsal hastalıkların önlenmesine ve iyileştirmeye yönelik tedavi edilmesi amacıyla yapılan, güvenilir ve ispatlanmış genetik müdahaleler canın korunması maksadına hizmet ettiği için maslahat kapsamında değerlendirilebilir. Örneğin, kalıtsal kas erimesi, kistik fibrozis gibi ölümcül hastalıkların embriyo aşamasında tespit edilerek müdahale edilmesi, doğacak bebeğin yaşam hakkını korumaya yöneliktir. Bu tür müdahaleler Kur’an’ın “Kim bir canı kurtarırsa bütün insanlığı kurtarmış gibidir”⁹⁷ ayetiyle örtüşmektedir. Bu bağlamda maslahat, yalnızca bireysel bir çıkar değil, toplumsal düzeyde bir hayrı da içermektedir. Ancak İslam hukukundaki maslahat ilkesi, mutlak ve sınırsız değildir. Maslahata itibar edilebilmesi için, naslara aykırı olmaması, özel menfaat gözetmemesi ve sabit bir zarara sebep olmaması gerekir. Bu bağlamda genetik müdahale meselesi mefседet çerçevesinde de

⁹³ Görgülü, Ülfet, “Teknoloji Geliştiren İnsandan Teknolojinin Geliştirdiği İnsana-Genetik Müdahale ile İnsan Geliştirmeye Etik ve Fıkhi Bakış-” Diyanet İlmî Dergi 58 (2022): 1095-1124; Muhyiddin b. Şeref en-Nevevi, el-Minhâc şerhu Sahih-i Müslim b. El-Haccâc (Beyrüt: Dâru’t-Turâsi’l-Arabi, 1392/1972), 25/16.

⁹⁴ Dönmez, İbrahim Kâfi, “Maslahat”, DİA, Ankara 2003, c.28, s.79.

⁹⁵ Koca, Ferhat, “Mefседet,” DİA, Ankara 2003, c.28, s.356.

⁹⁶ Görgülü, Ülfet, İnsan Genomuna Müdahale, Ankara 2021, s.133.

⁹⁷ Maide Suresi, 5/32.

değerlendirilmelidir. Nitekim her genetik müdahale, maslahat amacı taşımamaktadır. Genetik yapının keyfi olarak değiştirilmesi, insanın yaratılıştan gelen fitratının bozulması, soy karışıklığına sebep olabilecek uygulamalar veya genetik üstünlük arayışı gibi çalışmalar maslahat değil, mefsedet içermektedir.

Sonuç olarak İslam hukukunda genetik müdahaleler, maslahat ve mefsedet ekseninde değerlendirildiğinde, hastalıkların önlenmesi veya tedavi edilip iyileştirilmesi gibi sebeplerle yapıldığında maslahat yönü ağır bastığından maslahat olarak değerlendirilip cevaz verilirken, fitrat bozucu, zarara sebebiyet veren ya da meşru olmayan bir amaca hizmet eden uygulamalar mefsedet olarak değerlendirilerek caiz görülmez.

4. Sonuç ve Değerlendirme

İslam dininde her birey, Allah'ın yaratmış olduğu, akıl ve idrakle kuşattığı, ona can verdiği, hak ve sorumluluklarla donatıp şeref ve haysiyetle kutsal olan bir varlıktır. Her insanın canı, nesli ve onuru dokunulmazdır. Bu bağlamda Allah (c.c), hem bireyi hem de toplumu maddi ve manevi varlığını koruma esasına dayalı bir sistem inşa etmiştir. Genetik müdahaleler de konusu itibariyle, modern bilimsel gelişmelerin doğurduğu önemli bir fihhi ve etik mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada, genetik müdahalenin tanımı, çeşitleri ve uygulama alanlarından başlanarak, Kur'an ve sünnet perspektifiyle bu müdahalenin sınırları ve meşruiyet ölçüleri irdelenmiştir. Ardından, makas-ı şeria ilkeleri doğrultusunda, neslin ve canın korunması gibi temel maslahatların ışığında değerlendirmeler yapılmıştır.

Genetik müdahale, insanın yaratılışına doğrudan etki etmesi bakımından Allah'ın takdirine müdahale olarak algılanma potansiyeli taşımakla birlikte, bu tür uygulamaların yaratılışın fitri düzenine müdahale olup olmadığı yönünden ehemmiyetle ele alınmalıdır. Ancak hastalıkların tedavisi, kalıtım yoluyla aktarılan bozuklukların önlenmesi gibi insan sağlığına maslahat sağlayan ve mefsedeti ortadan kaldırmayı amaçlayan müdahaleler, İslam hukukunun temel ilkelerine uygun olarak meşru kabul edilebilir. Bununla birlikte, genetik müdahalelerde somatik hücre düzeyinde tedavi maksatlı kullanımında amaçlanan etkilerle birlikte, ortaya çıkabilecek muhtemel olumsuz sonuçlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda maslahat-mefsedet ekseninde dengenin sağlanması hem zorunluluk hem de bir sorumluluktur.

İslam hukukunda yer alan makâs-ı şeria ilkeleri, genetik müdahalelerin amaç ve sonuçlarına göre değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bireyin canının ve neslinin korunmasına hizmet eden müdahaleler bir maslahat taşıyorsa bu tür uygulamalara cevaz verilebilmektedir. Ancak, özellikle germ hattı üzerinde yapılan müdahaleler, tedavi amacıyla da olsa kullanımı, embriyo ile sınırlı kalmayıp gelecek nesillere de aktarılmaktadır. Bu sebeple, insanın fitratını bozan, sadece estetik veya ırkî üstünlük gibi gayrimeşru amaç güden müdahaleler, mefsedet kapsamında değerlendirilerek dinen yasaklanır.

Genetik teknolojiler ve genetik müdahale alanında İslam hukukunun öngördüğü sınırlar oldukça açık ve nettir. Bu bağlamda, zaruret hali söz konusu olmadıkça fitrata yönelik değişiklikler caiz olmayıp, bireyin ve toplumun genetik yapısını etkileyecek kitlesel müdahaleler mefsetet kapsamında olduğundan yasaklanır. Bununla birlikte de yapılan her genetik müdahale bireyin izni ve rızası gözetilerek gerçekleştirilmelidir. Diğer bir ifadeyle insan genine yapılan müdahalelerde yeni insan, yapay insan üretme amacı değil, bireyden mefseteti ortadan kaldırmak hedeflenmelidir.

Sonuç olarak, İslam hukukunda genetik müdahaleler, amaç ve sonuç odaklı bir yaklaşımla ele alınarak, bireyin ve toplumun maslahatlarını artıran ve mefsetetlerini ortadan kaldıran uygulamalara müsaade edilirken, insan fitratını bozan, yaratılışı değiştirmeyi amaçlayan veya Allah'ın koyduğu dengeyi tehdit eden müdahalelere kesin bir şekilde sınır konmalıdır. Bu noktada, genetik teknolojinin gelişmesiyle birlikte, özellikle İslam dininin yaygın olduğu toplumlarda İslam hukukçularının da bu alana dair içtihadlarını güncellemeleri ve toplumun sorunlarına çözüm üretmeleri büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Barış, M., (2022). "Umut ve Kaygı Arasında Genetik Müdahale Biyoetik Bir Çözümleme", İstanbul.
- Boynukalın, E., (2003). "Makâsîdü'ş-Şerîa", TDV İslâm Ansiklopedisi, Ankara, c.27, 423-427.
- Dönmez, İbrahim K. (2003). "Maslahat", DİA, Ankara, c.28, s.79-94.
- el-Fetâva'l-Hindiyîye.(2000). Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Gazzali, Muhammed b. Ahmed. "el Mustasfa min İlmi'l-Usul", Kahire: Mektebetü'l-Cündî, ts., c.1-3.
- Görgülü, Ü., (2021). "İnsan Genomuna Müdahale Etik Tartışmalar-Fıkhi Yaklaşımlar", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Görgülü, Ü., (2022). "Teknoloji Geliştiren İnsandan Teknolojinin Geliştirdiği İnsana-Genetik Müdahale ile İnsan Geliştirmeye Etik ve Fıkhî Bakış-" Diyanet İlmî Dergi 58: 1095-1124
- Hayırlıdağ, M., (2022). "Genetik Hastalıklar ve Testlere Etik İlkeler Açısından Bakış", Aksaray Üniversitesi Tıp Bilimleri Dergisi, 3(2), 27-33.
- Karadavi, Y., (2006). "el-Halâl ve'l- Harâm fi'l-İslâm", Beyrut: Daru'l-Marifa.
- Karaman, H.-Çağrıç, M.-Dönmez, İbrahim K.-Gümüş, S., (2006). "Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir", Ankara: DİB Yayınları.
- Koca, F., (2003). "Mefsetet," DİA, Ankara, c.28, s.356-358.
- Küçükali, A., (2021). "Gen Teknolojileri ve İnsan Hakları", Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Metin, S., (2019). "Biyo-Tıp Etiği ve Hukuk," İstanbul.
- Râzi, F., (1981). "Mefâtihu'l- Gayb", Daru'l Fikr, Beyrut, C.10.
- Tolun, A., (2022). "Genetik ve Kalıtım Biliminin Temelleri", Bilim ve Gelecek, sayı:217.
- Zorlu, S. (2016). "İslam ve Osmanlı Hukukuna Göre Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluk Şartları", II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri, İstanbul, 765-797.

Instituto
Politécnico
Nacional

Certificate of Participation

THIS CERTIFICATE IS PROUDLY PRESENTED TO

Ahmet Aydın

in oral & technical presentation, recognition and appreciation of research contributions on July 10-12, 2025 at 13th International New York Academic Research Congress on Social, Humanities, Administrative, and Educational Sciences | Albany, New York | with the paper entitled

"GENETIC INTERVENTION IN İSLAMIC LAW: LIMITS AND RESPONSIBILITIES"

Dr. Farahita BABAYEVA-ŞUKUROV
Congress General Coordinator

Given this on July 10-12, 2025 in New York, United States.

Instituto
Politécnico
Nacional

Certificate of Participation

THIS CERTIFICATE IS PROUDLY PRESENTED TO

Büşra Savaş

in oral & technical presentation, recognition and appreciation of research contributions on July 10-12, 2025 at 13th International New York Academic Research Congress on Social, Humanities, Administrative, and Educational Sciences | Albany, New York | with the paper entitled

"GENETIC INTERVENTION IN İSLAMIC LAW: LIMITS AND RESPONSIBILITIES"

Dr. Farahita BABAYEVA-ŞUKUROV
Congress General Coordinator

Given this on July 10-12, 2025 in New York, United States.